

TỌA ĐÀM NHÂN SINH HẠNH PHÚC

(Giảng Giải Đề Tử Quy)

Tập 27

Giám định: Lão pháp sư Tịnh Không

Chủ giảng: Thầy Thái Lễ Húc

Địa điểm: Học hội Tịnh tông Đài Nam, Đài Loan

Thời gian: 15/02/2005 - 23/02/2005

Viết dịch: Ban biên dịch Pháp Âm Tuyên Lưu

Xin chào mọi người! Chúng ta tiếp tục xem câu kinh văn tiếp theo: “*Mượn đồ người, trả đúng hẹn, sau cần gấp, mượn không khó.*”

Cho nên khi chúng ta mượn đồ của người khác, niệm niệm phải luôn nghĩ khi nào phải trả lại, điều này cần phải rất cẩn thận. Bởi vì người khác cho chúng ta mượn đồ là có ân với chúng ta, giúp đỡ chúng ta, nếu chúng ta không trả đúng hẹn thì thật không có đạo nghĩa. Khi chúng ta đã xác định thời gian nào trả họ, nhưng lại sợ mình quên thì nhất định phải như thế nào? Bạn có thể trực tiếp viết lên lịch treo tường của bạn, mỗi ngày bạn đều xem lịch thì sẽ không quên; hoặc viết vào lịch làm việc trong quyển sổ tay của bạn. Đối với mỗi lần mượn đồ của người khác, bạn đều cần thận như vậy thì sau này người khác sẽ rất vui vẻ cho bạn mượn đồ. Cho nên Trịnh Liêm thời nhà Minh, có một lần ông đến nhà người khác mượn sách, bởi vì đó là gia đình giàu có, họ nói với ông: “Mười ngày sau cậu phải trả quyển sách này cho tôi.” Mười ngày rất gấp, người ta chịu cho mượn, ông cũng vô cùng hoan hỷ. Đúng vào ngày thứ mười thì tuyết rơi lớn, chủ nhân [của quyển sách] nghĩ có lẽ ông không đến, nhưng Trịnh Liêm vẫn đội gió tuyết lớn tới trả. Kết quả vị chủ nhân đó rất cảm động, cũng rất khâm phục ông. Cho nên nói với ông: “Sau này sách trong nhà chúng tôi đều sẵn lòng cho cậu mượn.” Cho nên khi chúng ta mượn đồ của người khác, mà nét mặt họ khó coi thì không nên trách người khác, mà phải như thế nào? Phải xét lại chính mình. Sự tín nhiệm của xã hội đối với chúng ta là cần bản thân mình xây dựng nên từng chút, từng chút một, chúng ta không nên chỉ ngưỡng mộ: “Người đó sao lại có được sự tín nhiệm của người khác như vậy!”, tất phải có nguyên nhân của nó, bản thân chúng ta phải cố gắng nỗ lực đi theo hướng đó.

Hiện tại người mượn tiền đều là thế nào? Là đại ca, người cho mượn tiền là tiểu đệ; người mượn tiền đều ở cửa trên, người cho mượn tiền còn phải đi cầu xin họ trả lại. Bạn xem xã hội này có điên đảo hay không? Hơn nữa cho mượn

tiền, thực ra bản thân đã có tiền rồi vẫn không trả. Đây là xấu xa đến tột cùng, họ không nghĩ lại lúc đầu người ta đã tốt bụng cho mình mượn tiền như vậy. Dựa theo sự thuần hậu của những người thời xưa, chỉ cần bản thân có tiền thì họ nhất định lập tức đi trả nợ. Mà sự tín nhiệm thời xưa có giống với hiện nay không? Không giống. Chữ tín thời xưa là nhân cách, có cần viết giấy nợ không? Sự thành tín của Trung Quốc chính là tiêu biểu cho nhân cách của một người, không cần phải viết giấy nợ. Thực ra vào khoảng năm mươi, sáu mươi năm trước, xã hội của người Trung Quốc vẫn có phẩm đức như vậy. Ví dụ như, trước đây ông ngoại của tôi mở tiệm gạo, cho nên rất nhiều người trước mắt trong nhà chưa có tiền, nhưng vẫn đưa gạo cho họ trước. Đến tết, đến ngày lễ, đại đa số những người này đều mang tiền đến trả, nhưng cũng có một số ít người chưa đến trả vì không có tiền, cho nên ông ngoại tôi cũng không đi đòi. Bởi vì giữa người với người đều rất tin tưởng nhau, đều biết rằng một khi đôi phương có tiền nhất định sẽ mang đến trả, hiện giờ chắc là họ đang gặp khó khăn, mà chúng ta vẫn đi đòi họ, như vậy thì thật không có đạo nghĩa. Cho nên bạn xem, con người trước đây tin tưởng người khác.

Chữ tín của phương Tây là gì? Là giấy trắng mực đen, góc độ của người phương Tây chính là trước tiên họ phải hoài nghi bạn có phải là người tốt hay không? Có phải là người giữ chữ tín không? Bạn phải chứng minh cho họ xem bạn có giữ chữ tín hay không. Đây là thái độ khác nhau đối với chữ “tín” của phương Đông và phương Tây. Nhưng chúng ta hiện nay xử lý vấn đề chữ “tín” này là theo phương Đông hay phương Tây? Hiện nay cũng đều thiên về phương Tây hơn. Bởi vì muốn giống như phương Đông thì có thể không mấy ai dám làm, trong lòng sẽ lo lắng, sợ người thời nay nói mà không giữ lời. Cho nên rốt cuộc là chúng ta tiến bộ hay tụt hậu vậy, chúng ta cần phải bình tĩnh suy xét.

Cho nên đáng lẽ bạn phải trả cho người ta mà bạn không trả, nhìn thì có vẻ đã chiếm được chút lợi, nhưng thực ra đã thấu chi từng chút, từng chút một toàn bộ tín dụng xã hội của chính bạn. Ở Thâm Quyển có một vị thương nhân, ông ấy đi đàm phán chuyện mua bán đất với người nông dân, đàm phán bán mảnh đất này cho ông ấy. Kết quả khi bán mảnh đất này cho ông ấy, [ông ấy] chỉ trả một nửa số tiền thì không chịu trả nữa. Người nông dân đó rất tức giận, vì đó là mảnh đất duy nhất của họ, vẫn còn nợ người nông dân sáu ngàn Nhân dân tệ không trả. Cho nên mọi người đều cảm thấy ông ấy chiếm lợi của người khác, hình như là bản thân mình có lợi. Kết quả không tới mấy ngày sau, người nông dân đó mang bom đến nhà người thương nhân, cùng chết chung với ông. Báo chí viết một mạng

người giá bao nhiêu tiền? Sáu ngàn Nhân dân tệ. Vì vậy, chữ tín vô cùng quan trọng. Thứ nhất, chúng ta cần phải giữ tốt chữ tín của mình; thứ hai, phải luôn luôn nghĩ rằng người khác cho chúng ta mượn đồ là giúp đỡ chúng ta, chúng ta không nên quên đạo nghĩa này, ân đức này thì tự nhiên chúng ta sẽ rất có tính cảnh giác, “nói lời phải giữ lấy lời”. Cho nên trong lời dạy bảo của Luận Ngữ, Khổng lão phu tử cũng nhiều lần nhắc đến tầm quan trọng của chữ “tín”, chương tiếp theo của chúng ta là nói tới “tín”. Trong Luận Ngữ có nói “nhân vô tín bất lập”, người không có chữ tín thì không cách nào có chỗ đứng trong xã hội, trong tập thể. Bởi vì xã hội là cuộc sống tập thể, nếu mọi người đều không tin tưởng bạn thì sẽ tránh xa bạn, bạn sẽ rất khó phát triển. Khổng phu tử cũng nói: “Người mà không có tín, không biết họ có thể làm nên chuyện gì!” Nếu như một người không giữ chữ tín thì tôi thực sự không biết họ còn có thể làm được việc gì? Vì vậy, chữ tín đối với một người tương đối quan trọng.

Chúng ta xem chữ “tín” này, đây là chữ hội ý, bên trái là một người, bên phải là lời nói, cho nên nghĩa là lời nói của một người nhất định phải giữ chữ tín, nói lời phải giữ lấy lời. Chúng ta xem thử thái độ của người thời xưa đối với lời nói đều là “lời hứa đáng giá ngàn vàng”, “nhất ngôn cửu đỉnh”. Chữ tín này, ngoài ý nghĩa phải giữ chữ tín ra, nó còn có một hàm ý khác, chính là tín nghĩa, tín và nghĩa kết hợp với nhau, mà tín nghĩa này tuy không nói ra nhưng đều để ở trong lòng người. Ví dụ như, tuy chúng ta không nói với ba là con sẽ hiếu thuận ba, nhưng trong lòng chúng ta đã luôn giữ lấy chữ “nghĩa” này. Cho nên chữ tín này còn có ý nghĩa mở rộng khác chính là chỉ cho đạo nghĩa, tình nghĩa, ân nghĩa, theo cách nói hiện nay cũng chính là nghĩa vụ, bổn phận làm người, nghĩa vụ làm người. Từ chỗ này để lý giải chữ tín thì bạn có thể giải thích ý nghĩa của chữ tín này càng rộng hơn. Chúng ta biết học vấn của thánh nhân không ngoài việc xử lý tốt mối quan hệ giữa người với người, đây là điều căn bản nhất, chính là học cách làm người trước. Cho nên làm người phải giữ chữ tín như thế nào? Làm người không nằm ngoài năm mối quan hệ, luân thường đại đạo. Là năm mối quan hệ nào? Điều này phải kiểm tra, các bạn cần phải tập trung tinh thần để bắt đầu trả lời câu hỏi. “Cha con có tình thân, vua tôi có đạo nghĩa, vợ chồng có khác biệt, lớn nhỏ có thứ tự, bạn bè có thành tín”, bạn xem năm mối quan hệ này, có hoàng đế nào nhìn thấy thần tử rồi nói: “Khanh phải hết lòng trung thành với trẫm.” Có nói như vậy không? Không cần nói, bởi vì đó là nghĩa vụ, bổn phận của một người, là thái độ làm người, tuy không cần phải nói ra nhưng sẽ giữ lời hứa này.

Chúng ta xem mối quan hệ cha con, đương nhiên trước tiên là nói lời phải giữ lấy lời thì bạn mới có thể dẫn dắt gia đình và con cái trở nên tốt đẹp, con cái mới tin phục bạn. Nếu như người cha nói một đằng làm một nẻo thì con cái có tôn kính bạn không? Không thể nào. Nếu như bạn tiếp tục như vậy thì bảo đảm sau này đứa con chắc chắn sẽ phản nghịch, bởi vì chúng tích lũy sự bất mãn, không nể phục ở đó thì sẽ có một ngày núi lửa phun trào. Vì vậy, đối với con cái nhất định nói lời phải giữ lấy lời. Thời nhà Chu có câu chuyện *Tăng tử giết lợn*, là giết lợn. Câu chuyện kể rằng, đúng lúc vợ của Tăng tử phải ra bên ngoài mua rau thì đứa con liền nói: “Mẹ ơi, con muốn đi với mẹ.” Người mẹ liền nói: “Con đừng ồn nữa, nếu con ngoan ngoãn thì khi trở về mẹ sẽ giết lợn cho con ăn”, nói cho qua chuyện với đứa con như vậy, kết quả bị Tăng tử nghe được, kết quả khi người vợ trở về thì nhìn thấy Tăng tử đang làm gì? Mài dao. Vợ ông sợ quá liền chạy đến nói: “Tôi chỉ nói đùa với con thôi, ông cho là thật sao?” Tăng tử liền nói với vợ: “Nếu đối với con cái mà bà có một câu không giữ lời, vậy thì cả cuộc đời này bà muốn con lại tin tưởng bà là điều rất khó.” Vì vậy, làm người lớn cũng phải cẩn thận lời nói, việc làm, bạn chắc chắn mình làm được thì mới hứa. Hơn nữa, không chỉ bạn làm được mới được hứa, mà còn phải xét rằng sau khi hứa liệu có giúp ích gì cho con cái hay không. Bạn không nên nói kinh tế của nhà tôi sung túc như vậy, không sao đâu, muốn cái gì thì cho cái đó, mà phải xem chúng có thực sự cần hay không, cho nên Đệ Tử Quy nói: “Việc không hợp, chớ dễ nhận; nếu dễ nhận, tiến lui sai.” Vì vậy, bạn là phụ huynh thì cần phải chú ý đến sự cẩn thận trong lời nói.

Giữa cha con, ngoài việc nói phải giữ lời thì người cha nhất định phải “cha thương con” (thương yêu con cái), con cái nhất định phải có hiếu với cha mẹ. Cho nên chúng ta thường nghe một số bạn bè nói: “Con cái đã được sinh ra thì nên tận tâm tận lực dạy dỗ chúng cho tốt, đây là bổn phận làm người.” Tôi rất thích nghe những lời như vậy, vì khi nghe xong đều [cảm thấy] máu huyết trong người tuần hoàn rất tốt, bởi vì có chánh khí ngút trời. Cho nên khi một người thực sự có đạo nghĩa, nói chuyện với họ bạn sẽ cảm thấy rất thoải mái. Những người con hiếu thảo thời xưa thực sự niệm niệm không quên ân đức của cha mẹ, ân nghĩa của cha mẹ.

Vào thời nhà Tống, có một người đọc sách tên là Chu Thợ Xương. Lúc ông bảy tuổi, bởi vì mẹ ông không phải là vợ cả của cha ông, người vợ cả của cha ông rất đố kỵ với mẹ ông nên ép gả mẹ ông cho người khác, vì vậy khi ông bảy tuổi thì phải xa mẹ. Bạn xem, đứa trẻ mới bảy tuổi mà phải đối mặt với bi kịch lớn

như vậy trong cuộc đời, [đối mặt với] thử thách như vậy, nhưng đứa trẻ này niệm niệm chỉ nghĩ đến việc sau này nhất định phải tìm mẹ trở về. Cho nên chúng ta thấy một đứa trẻ mới bảy tuổi mà có thái độ như vậy đối với cha mẹ, chúng ta nhìn thấy đều rất cảm động! Nếu bạn nói: “Bảy tuổi thì biết cái gì chứ?” Sai rồi, chỉ cần từ nhỏ bạn dạy chúng những đạo lý làm người, thì đứa trẻ bảy tuổi cũng có thể khiến chúng ta khâm phục từ tận đáy lòng. Sau đó ông vẫn luôn thăm dò tin tức của mẹ ông suốt mấy chục năm nhưng đều không có tin tức gì. Sự nghiệp của ông cũng phát triển rất tốt, ông cũng làm quan vào thời Tống Thần Tông. Sau đó vào năm ông 57 tuổi, đã 50 năm trôi qua, ông hạ quyết tâm và nói với người thân của mình rằng: “Tôi phải ra ngoài tìm mẹ tôi, nếu tôi không tìm được mẹ thì tôi sẽ không trở về. Nhất định phải tìm cho được, quyết chí đến cùng.” Thưa các bạn, [ông có] tìm được mẹ không? “Tâm chân thành đến cực điểm thì vàng đá cũng bị cảm động.” Những người khác bắt đầu nghĩ: oa, khác gì mò kim đáy biển. Thực ra cha con, mẹ con liền tâm. Cho nên ông đã tìm đến vùng Thiểm Tây xa xôi, đến một nơi gọi là Đồng Châu, đúng lúc đó thì trời đổ mưa, đây cũng là sự cảm ứng. Nên ông liền dừng lại nơi đó, sau đó thì ông có nhân duyên nghe được tin tức của mẹ ông. Cho nên trời đất không vô tình, phải dựa vào tâm của chúng ta mà cảm ứng.

Thưa các bạn, chúng tôi từng đến Ôn Châu để dạy học, chỗ họ đã mấy tháng không mưa, kết quả hôm chúng tôi đến thì trời liền mưa; chúng tôi đi đến đảo Tàn Hoàng, nơi đó cũng mấy tháng không có mưa, kết quả buổi tối hôm chúng tôi đến đó thì trời đã rơi trận tuyết đầu tiên trong năm. Cho nên thực sự là toàn bộ môi trường thiên nhiên cùng với tâm con người là một thể. Tâm con người thiện thì quốc thái dân an; tâm con người ác thì tai nạn liên miên. Vì vậy, hiện nay chúng ta muốn xoay chuyển tình hình của xã hội, không nên than vãn, phải bắt đầu từ đâu? Căn bản, bắt đầu chuyển thiện từ tâm chúng ta, tiến thêm một bước là ảnh hưởng càng nhiều tâm người khác hơn, vậy thì toàn bộ xã hội, toàn bộ tai nạn tự nhiên sẽ dần dần được hóa giải. Vì vậy, Chu Thọ Xương thuận lợi tìm được mẹ mình, mẹ ông lúc đó đã hơn 70 tuổi. Mẹ con gặp nhau rất cảm động, ôm nhau mà khóc. Chu Thọ Xương không chỉ đón mẹ về phụng dưỡng, mà ngay cả những người em trai, em gái mà mẹ ông sinh sau này, ông cũng đón về cùng. Xin hỏi, ông cùng với những người em cùng mẹ khác cha này có ký khế ước không? Không có. Người Trung Quốc cho đó là tín nghĩa, tình nghĩa, cho nên ông đã đón tất cả cùng về chung sống, “Anh thương em, em kính anh, Anh em thuận, hiếu trong đó.” Đây là tình nghĩa của Chu Thọ Xương đối với mẹ ông.

Thời nhà Tống có một vị đọc sách khác tên là Hoàng Đình Kiên, ông rất giỏi văn học. Lúc đó ông đã làm Thái sử, cũng là một chức quan tương đối cao. Nhưng mỗi ngày ông nhất định phải tự mình rửa bô nước tiểu giúp mẹ, rửa bô nước tiểu! Không phải ông không có người giúp việc, nhưng ông nhất định kiên trì làm giúp mẹ việc mà phận làm con nên làm. Ngay cả bô nước tiểu cũng rửa, chứng tỏ những việc khác cũng sẽ như thế nào? Tận tâm tận lực. Cho nên mặc dù Hoàng Đình Kiên đã làm quan lớn, tuy đều đã có được danh văn lợi dưỡng, nhưng tâm hiếu chí thành của ông có bị danh văn lợi dưỡng làm cho ô nhiễm không? Không có. Chúng ta hãy nhìn lại xã hội của chúng ta hiện nay, khi một người kiếm được rất nhiều tiền thì hiếu tâm của họ có thay đổi không? Rất có thể trở thành một người lăm tiền nhưng thô lỗ, đều dùng tiền để tận hiếu, có thể tâm cung kính đó đều chưa đủ. Vì vậy, chúng ta đối chiếu với người xưa, cũng phải nỗ lực học tập theo người xưa.

Đây là mối quan hệ giữa cha con, nói lời phải giữ lấy lời, còn phải có tín nghĩa, phải làm tròn bốn phận. Thời xưa còn có một mối quan hệ cũng có ảnh hưởng rất lớn đối với cả cuộc đời của một người, mặc dù quan hệ này không có trong ngũ luân, là mối quan hệ nào? Đó là mối quan hệ giữa thầy trò. Thực ra quan hệ thầy trò có nằm trong ngũ luân hay không? Có hay không? Ở trong mối quan hệ nào? Câu trả lời không giống nhau. “Một ngày là thầy, cả đời là cha.” Đây không hề khác với mối quan hệ cha con. Từ trong lễ nghi xưa chúng ta sẽ nhìn ra được, cha mẹ qua đời phải để tang ba năm, thầy giáo qua đời thì trong tâm cũng để tang ba năm, hoàn toàn giống nhau. Cho nên chúng ta hãy nhìn xem giữa thầy và trò thời xưa giữ chữ tín như thế nào? Khi chúng ta dạy học trò nhất định phải “nói lời phải giữ lấy lời”, bạn mới có thể làm cho học trò tâm phục khẩu phục. Vậy chuyện mà học trò hứa với thầy giáo cũng nhất định phải tận tâm tận lực làm được. Không phụ tử khi xưa dạy học có 3.000 đệ tử, 72 hiền nhân. Khi phụ tử qua đời, những học trò này dựng nhà ở bên cạnh mộ của phụ tử, kiên trì để tang 3 năm. Pháp luật có quy định như vậy không? Không có. Đó là sự biểu đạt tâm ý đối với ân nghĩa, đạo nghĩa của thầy giáo. Trong số đó có một học trò đã để tang 6 năm, người này tên là Tử Cống. Bởi vì khi phụ tử qua đời thì Tử Cống đang kinh doanh ở đất nước khác, cho nên ông cứ mãi ân hận là đã không tự tay mình tiễn đưa thầy, vì vậy sau khi để tang 3 năm xong thì ông tự mình để thêm 3 năm nữa. Đạo nghĩa thầy trò như vậy, con người hiện nay như chúng ta thực sự rất khó thể hội sâu sắc được, thể hội được chỗ giữ tâm giữa thầy và trò.

Vào thời nhà Minh, có một vị quan nổi tiếng, thầy của ông tên là Tả Trung Nghị Công, thầy của Sử Khả Pháp. Tả Trung Nghị Công chủ trì một kỳ thi lớn của quốc gia, là kỳ thi tiến sĩ. Thông thường người đọc sách đều có một sứ mệnh đối với đất nước, nên vì đất nước tuyển chọn người hiền tài. Vì vậy, thầy của ông trước ngày thi đã cải trang vì hành, cởi bỏ quan phục, mặc quần áo thường dân, cải trang đến những nơi chùa chiền để xem thử tư chất của những người đọc sách tới tham gia thi cử như thế nào. Tại sao thầy của ông không đến các tửu điểm để xem, mà lại tới chùa chiền? Bởi vì người đọc sách thời xưa đều rất khắc khổ, đều là “mười năm đèn sách không ai hỏi, một khi thành danh thiên hạ biết”. Vì vậy, những người có tiền ở tửu điểm thì có thể đều thế nào? Thi không đậu. Cho nên thầy của ông mới đến một số ngôi chùa nổi tiếng để xem xét.

Đúng lúc đi vào phòng của Sử Khả Pháp, lúc đó Sử Khả Pháp vừa viết xong một bài văn thì ngủ thiếp đi. Thầy của ông thấy bài văn này của ông viết rất mạch lạc lưu loát, trong văn toát ra khí tiết vì nước vì dân. Cho nên sau khi thầy xem xong thì rất cảm động, liền lấy áo khoác của mình khoác lên người học trò, khoác lên người Sử Khả Pháp. Sau đó chính thức thi cử, khi thầy của ông đang xem bài thi, đột nhiên đọc đến một bài văn thì tinh thần phấn chấn, lập tức xếp đứng thứ nhất, như vậy có phải là làm bừa không? Thời xưa họ cũng không biết bài văn đó là của ai, nhưng tại sao thầy của ông vừa xem thì liền chắc chắn là của Sử Khả Pháp như vậy? Tại sao vậy? Ngôn ngữ và lời văn là tiếng nói từ đáy lòng của một người, vì vậy thầy giáo ngay lập tức cảm nhận được đó chính là bài văn của Sử Khả Pháp, liền xếp cho ông đứng thứ nhất, đậu trạng nguyên. Bởi vì học trò thi đậu đều phải bái quan chủ khảo làm thầy, cho nên Sử Khả Pháp đã chọn ngày lành tháng tốt đến nhà của Tả Trung Nghị Công tiến hành lễ bái sư. Khi Sử Khả Pháp vào nhà, Tả Trung Nghị Công nói với vợ mình là: “Sau này người thừa kế chí nghiệp của đời ta không phải con của ta, mà là người học trò này.”

Thực ra, người chân thật học sách thánh hiền thời xưa, họ không sợ mình không có con nối dõi, mà sợ hơn là không tuyển chọn được người hiền tài cho đất nước, không truyền thừa lại được học vấn của thánh hiền. Vì sao tôi có sự cảm nhận sâu sắc như vậy? Bởi vì cô Dương và chú Lư cùng với tôi không thân không thích, nhưng họ rất thương yêu tôi, đem kinh nghiệm cả đời của họ truyền hết lại cho tôi, chỉ sợ tôi không tiếp thu nổi. Cho nên từ tấm lòng của họ, tôi sâu sắc cảm nhận được người đọc sách thánh hiền thời xưa thực sự luôn nghĩ cho nhân dân, luôn luôn nghĩ đến việc truyền thừa trí tuệ của thánh hiền. Vì vậy sau này, Sử Khả Pháp và thầy của ông cùng làm quan trong triều.

Thật không may, vào cuối đời nhà Minh hoạn quan nắm quyền, nên thầy của ông bị hãm hại, bị giam vào trong ngục. Người làm học trò vô cùng lo lắng, liền tìm đủ mọi cách vào trong ngục để thăm thầy. Thầy của ông bởi vì bị giam trong ngục, chịu hình phạt rất tàn nhẫn, bị họ lấy miếng sắt nung đỏ rồi dìm vào mắt, rất tàn khốc! Ngay cả phần dưới đầu gối cũng bị cắt đứt, cho nên Sử Khả Pháp vô cùng lo lắng, liền cầu xin lính gác ngục cho ông gặp mặt thầy giáo một lần. Tâm chân thành của ông cũng đã cảm động lính gác ngục, lính gác nói với ông: “Ông cải trang vào trong ngục nhặt phế phẩm, nhặt rác, cả người ăn mặc thật bẩn, như vậy mới có thể trà trộn vào được.” Cho nên, hôm đó Sử Khả Pháp liền làm theo như vậy, từ từ tiến vào trong ngục thăm thầy của ông. Khi ông nhìn thấy thầy đã biến thành bộ dáng như vậy, ông không kìm lòng được đau thương gào khóc, liền nhào đến ôm lấy chân của thầy. Mắt của thầy ông đã không mở được nữa, đột nhiên nghe được tiếng của Sử Khả Pháp thì lập tức lấy hai tay vạch mắt ra, nhìn thẳng vào Sử Khả Pháp nói: “Thân phận của con là gì? Con là trụ cột của quốc gia, làm sao có thể vào nơi cấm địa nguy hiểm như thế này? Thay vì để những kẻ xấu này hại chết con thì thà bây giờ ta đánh chết con còn hơn.” Nói xong, thầy lập tức nhặt hòn đá dưới đất ném vào Sử Khả Pháp. Sử Khả Pháp nhìn thấy thầy nổi giận đùng đùng như vậy, liền nhanh chóng rời đi.

Thưa các bạn, thầy của ông đã rơi vào cảnh “thập tử nhất sinh”, thầy học trò thân thiết như vậy đến thăm, ý nghĩ đầu tiên là nghĩ đến điều gì? Có nghĩ cho bản thân mình không? Nghĩ đến sự an nguy của quốc gia, nghĩ đến sự an toàn của học trò. Sau đó thầy của ông không may qua đời, Sử Khả Pháp cũng đảm nhiệm nhiều chức vụ quan trọng của quốc gia, cũng từng lãnh đạo quân đội phòng thủ bên ngoài. Trong lúc lãnh đạo quân đội, Sử Khả Pháp cùng với binh lính chia thành ba đội thay phiên nhau tuần tra, đêm khuya cùng với ông lưng kề lưng nghỉ ngơi, ông ấy không muốn đi ngủ. Quân lính của ông nhìn thấy vậy thì rất không đành lòng, liền nói với ông: “Thưa đại nhân! Nếu ngài cứ tiếp tục như vậy thì chắc chắn thân thể sẽ chịu không nổi.” Sử Khả Pháp liền trả lời với quân lính rằng: “Nếu ta đi ngủ mà đúng lúc quân địch tấn công, đất nước sẽ bị tổn hại, vậy thì ta có lỗi với đất nước, càng có lỗi với thầy của ta.” Cho nên Sử Khả Pháp đích thực là niệm niệm không quên lời dạy bảo của thầy. Vì vậy, học trò thời xưa báo ơn thầy của mình bằng cách nào? Y giáo phụng hành, thực sự biểu diễn ra được học vấn của thánh hiền. Mỗi lần Sử Khả Pháp trở về quê hương của ông, trước tiên không phải đi thăm người thân của mình, mà là đi thăm vợ của thầy trước. Cho nên Sử Khả Pháp đều tận tâm tận lực chăm sóc tất cả người thân của thầy

mình. Đây chính là tình nghĩa thầy trò, đạo nghĩa thầy trò, chuyện này không cần phải dặn dò, đây là tín nghĩa giữa thầy và trò mà chúng ta có thể thấy được vào thời xưa.

Trong *ngũ luân* còn có quan hệ thứ hai là “vua tôi có đạo nghĩa”. Cho nên người làm vua, có câu: “vua không nói đùa”, nói thì nhất định phải giữ lời. Vậy chuyện mà bề tôi nhận lời với vua thì nhất định cũng phải tận tâm tận lực làm được. Nếu như đã nói với vua mà không giữ lời thì sẽ như thế nào? Vậy thì có thể bị mất đầu, vì đã phạm tội khi quân. Ngoài thành tín trong lời nói ra, mối quan hệ vua tôi đổi thành danh từ thời hiện nay của chúng ta thì gọi là “mối quan hệ giữa người lãnh đạo và người bị lãnh đạo”, đều có nghĩa vụ, đạo nghĩa, tình nghĩa trong đó.

Chúng ta xem thử vua Nghiêu ngày xưa đối xử thần dân của ông như thế nào. Một hôm vua Nghiêu đang đi trên đường, gặp được hai người dân của ông bị bắt vì tội trộm cắp, và đang bị giải đi chịu hình phạt. Vua Nghiêu nhìn thấy rất hoang mang, lập tức đi đến hỏi: “Hai người đã phạm tội gì? Tại sao lại bị bắt vậy?” Hai người đó nói: “Vì trời hạn hán lâu ngày không mưa, chúng tôi thực sự không có gì ăn, cũng không có gì cho người nhà ăn, nên bất đắc dĩ phải trộm đồ ăn của người ta.” Vua Nghiêu nghe xong rất hổ thẹn, liền nói với quân lính rằng: “Hãy thả hai người này ra mà bắt ta đi.” Quân lính vô cùng ngạc nhiên: “Tại sao có thể bắt quân vương được?” Vua Nghiêu nói tiếp: “Bởi vì ta không có đức hạnh nên mới chiêu cảm hạn hán lâu ngày không mưa, đây là lỗi thứ nhất của ta; lỗi thứ hai là ta không dạy tốt nhân dân của ta. Cho nên ta đã phạm hai tội lớn này, người đáng bị bắt là ta.” Khi vua Nghiêu nói lời này xong, ngay lúc đó bầu trời mây đen liền kéo đến, không bao lâu thì nắng hạn gặp mưa rào. Cho nên khi một người thương yêu người dân chí thành, nhờ vào tấm lòng này của người đó thì nhất định có thể cảm động người dân cả nước, đều noi theo gương của người đó. Khi nhân dân cả nước đều có tấm lòng như vậy thì tai nạn chắc chắn sẽ xoay chuyển. Tiên sinh Viên Liễu Phàm lúc làm huyện trưởng của huyện Bảo Đễ, cũng bị hạn hán lâu ngày không mưa. Ông cũng tự mình trai giới tắm gội để cầu mưa, quả nhiên sau khi đọc xong văn cầu nguyện thì rất nhanh trời liền đổ mưa.

Cho nên thưa các bạn, đừng nên xem thường tâm chân thành này của chúng ta, tâm chân thành đến cực điểm thì vàng đá cũng bị cảm động. Vì sao những cô thánh tiên vương này có thể lưu danh sử xanh, có thể trở thành tấm gương cho đời sau, đều đến từ đạo nghĩa của họ đối với nhân dân. Thời nhà Hạ, người lãnh đạo đầu tiên của nhà Hạ là ai? Đại Vũ. Chúng ta nhất định biết câu chuyện Đại

Vũ trị thủy, cũng có thể biết chuyện ông đi ngang nhà ba lần mà không vào nhà. Vì sao ba lần đi ngang nhà mà không vào? Bởi vì lũ lụt cấp bách, nếu như một ngày [nào đó] ông bắt cần, lũ lụt tràn vào thì có thể không phải một người chịu nạn, có thể không phải là một nhà chịu nạn, mà là hàng ngàn hàng vạn người dân gặp nạn, cho nên ông lúc nào cũng nơm nớp lo sợ. Đại Vũ kết hôn được bốn ngày thì phải rời đi, từ ngày đó trở đi, trong tám năm ông vẫn chưa về nhà, bởi vì trị thủy hết tám năm. Sau đó, ông thực sự đã dùng cách rất hay, ông đã dùng phương pháp gì? Đó là khơi thông. Cho nên, phương pháp của Đại Vũ hiện nay chúng ta có thể dùng được không? Không phải bảo bạn đi trị thủy, mà dạy bảo con cái cũng có thể dùng khơi thông, thuận theo tình thế mà dạy bảo. Tuyệt đối không nên giống như cha của Đại Vũ dùng phương pháp nào? Dùng cách chặn lại, cứ chặn như vậy thì đến một lúc nào đó sẽ như thế nào? Vỡ đê, chúng ta cũng phải tùy theo trình độ mà dạy, tùy theo tính tình khác nhau của con cái mà cố gắng dẫn dắt chúng.

Cho nên từ vua Nghiêu, từ Đại Vũ, chúng ta có thể nhìn ra được, một người lãnh đạo có đạo nghĩa với nhân dân. Nhân dân đối với lãnh đạo cũng phải như thế nào? Có an nghĩa. Gọi là “vua nhân, tôi trung”, người lãnh đạo phải như thế nào? Nhân từ, luôn nghĩ đến cuộc sống của người dân, vậy cấp dưới cũng phải luôn cảm ơn ân đức của người lãnh đạo, đã giúp chúng ta có hoàn cảnh cuộc sống tốt. Nếu như không có môi trường làm việc tốt thì có thể gia đình chúng ta đều sẽ lo lắng, đều có thể bữa có bữa không. Vì vậy, là bề tôi thì nhất định phải tận tâm tận lực cống hiến cho quân vương, đặc biệt khi quân vương phạm sai lầm thì họ nhất định thẳng thắn khuyên can. Trước đây, trong đoạn văn nói về chữ “hiếu”, chúng tôi đã giải thích tỉ mỉ: “Cha mẹ lỗi, khuyên thay đổi, mặt ta vui, lời ta dịu; khuyên không được, vui khuyên tiếp, dùng khóc khuyên, đánh không oán.”, trong đó có nêu lên những ví dụ về những vị trung thần như Ngụy Trưng, Bính Cát.

Chúng ta hiện nay cùng xem thử, chúng ta cũng có thể xem đất nước hiện nay như là vương quốc xí nghiệp, điều hành một doanh nghiệp cũng giống như điều hành một nước nhỏ vậy. Cho nên ý nghĩ đầu tiên của người lãnh đạo là phải nghĩ cách mang lại lợi ích cho công nhân viên, tuyệt đối không được thế nào? Chỉ vì túi tiền của riêng mình. Khi bạn chỉ vì túi tiền của mình mà không tôn trọng, không quan tâm chăm sóc công nhân viên, thì nhất định sẽ không giữ được họ. Cho nên Mạnh phu tử có một đoạn dạy bảo rất quan trọng nói về quan hệ quân thần, trong đó nhắc đến: “Vua xem bề tôi như tay chân thì bề tôi xem vua như tâm phúc, vua xem bề tôi như chó ngựa thì bề tôi xem vua như người dung, vua

xem bề tôi như cỏ rác thì bề tôi xem vua như kẻ thù.” Chữ “thù” này là chữ cổ, cũng chính là chữ thù của kẻ thù. Lời nói này của Mạnh phu tử rất có ý vị. Nếu người lãnh đạo yêu thương cấp dưới giống như tay chân, thì cấp dưới sẽ xem họ như thế nào? Tâm phúc¹. Vua xem bề tôi như chó ngựa, chó ngựa thì để làm gì? Để sử dụng mà thôi, dù sao tôi chỉ sử dụng anh, sau đó trả tiền cho anh, chỉ xem công nhân viên như công cụ mà thôi, thì công nhân viên nhìn thấy bạn giống như một người dân bình thường, không có giao tình, không có cảm tình gì cả. Vì vậy, khi họ giúp bạn làm nhiều hơn một phút thì họ nhất định sẽ đòi bạn điều gì? Tiền tăng ca, một phút một giây cũng không làm thêm cho bạn. Câu tiếp theo: “Vua xem bề tôi như cỏ rác”, bạn xem công nhân viên là những thứ không quan trọng, trong lòng còn muốn nói: “Dù sao tôi cũng có tiền, đến đâu tôi cũng có thể tìm được người.” Nếu như chúng ta đối với người khác ngạo mạn như vậy, thì cấp dưới đối với chúng ta có thể sẽ là nghiêng răng nghiêng lợi. Cho nên tôi từng nghe, có một nhân viên của quán ăn hay vào trong nhà bếp động tay động chân, khiến cho khách ở đó ăn xong đều xảy ra vấn đề. Sau đó thì quán ăn này cũng như thế nào? Không thể hoạt động được nữa.

Vì vậy, từ lời dạy bảo này chúng ta có thể hiểu được, nếu như một xí nghiệp, một đoàn thể không tốt thì ai phải chịu trách nhiệm nhiều nhất? Người lãnh đạo, gọi là trên làm dưới bắt chước, vì vậy phong khí của một xí nghiệp, một đoàn thể là tốt hay xấu thì người lãnh đạo không thể đổ trách nhiệm cho người khác. Cho nên hiện nay chúng ta làm ông chủ, làm quản lý, tuyệt đối không nên ở đó nói: “Nhân viên của tôi sao mà tệ như vậy?” Không nên có thái độ này, mà cần phải “làm việc không thành, quay lại xét mình”. Chúng ta là người cấp dưới cũng phải nghĩ đến công ty, nghĩ đến ân đức của lãnh đạo. Tôi còn nhớ đã từng thấy một công ty đã hoạt động được mấy chục năm thì đúng lúc gặp khó khăn, rất nhiều công nhân viên lập tức lấy một tấm vải trắng, sau đó buộc vào làm gì? Phản đối. Bao vây công ty, công xưởng, làm như vậy có tốt không? Lúc đó tôi nhìn thấy tình cảnh này thì cảm thấy rất đau lòng.

Trong cuộc đời của một người, Đông Bắc có câu nói: “Sông có khúc, người có lúc.” Trong cuộc đời của một người khó tránh khỏi thăng trầm. Một cá nhân, một gia đình như vậy, thì một xí nghiệp đâu thể nào cứ thuận buồm xuôi gió mãi được. Khi xí nghiệp hoạt động tốt, chúng ta đã làm việc ở đây mấy chục năm, mấy chục năm này vì sao giáo dục con cái có thể ổn định? Vì sao gia đình có thể

¹ Tức là người thân tín.

duy trì được bình thường? Giúp đỡ kinh tế, ổn định kinh tế là công lao của ai? Đương nhiên chắc chắn là có công lao nỗ lực của bạn, nhưng không thể quên là phải có công ty, phải có ông chủ, phải có những duyên phận này, ông chủ còn phải gánh vác rủi ro. Hàng ngày bạn ở công ty làm xong công việc của mình rồi, về nhà nằm xuống là ngủ liền. Lúc bạn đang ngủ, ông chủ có thể vẫn còn đang suy nghĩ cho tiền đồ của công ty, phải đang nỗ lực quay vòng vốn. Bởi vì cha tôi làm việc ở ngân hàng, cho nên ông nói: “Con đừng cho rằng những chủ xí nghiệp này dường như rất vẻ vang, thực ra ba giờ rưỡi chiều họ đều rất bận rộn.” Cho nên chúng ta không nên chỉ nhìn thấy kinh tế của người làm lãnh đạo khá ưu đãi, mà chúng ta còn phải thấy được sự cống hiến của họ đối với công ty chắc chắn không ít hơn chúng ta. Vì vậy, chúng ta cần phải nghĩ đến những ân đức này, không nên vừa gặp chuyện thì liền hành động theo cảm tính. Xin hỏi: Làm như vậy ai sẽ được lợi ích? Ai vậy? Không có ai. Hơn nữa công ty có thể chưa đến nỗi phá sản, vẫn có thể vực dậy được, kết quả công nhân viên làm như vậy thì ngay cả cơ hội đứng lên cũng không còn.

Do đó, con người thực sự không nên hành động theo cảm tính, mà phải rất lý trí để đưa ra đề xuất với công ty, phải có sự trao đổi, đàm phán với nhau thì mới được. Cho nên khi người Nhật Bản bất mãn với công ty thì họ sẽ không bao vây công ty, họ cũng sẽ buộc một miếng vải ở trên đầu, nhưng sẽ không nói gì, viết nội dung phản đối, nhưng vẫn tiếp tục làm việc. Như vậy mới có thể khiến công ty hoạt động bình thường. Người lãnh đạo vừa nhìn thấy, có nhiều người buộc vải trắng như vậy, liền nhanh chóng thương lượng; tìm những người quản lý đến, để xem rốt cuộc công ty cần sửa đổi lại những chỗ nào thì chúng ta nhanh chóng điều chỉnh. Khi người lãnh đạo xem trọng, người lãnh đạo có thành ý sửa đổi thì cấp dưới sẽ rất vui. Lúc này có thể dĩ hòa vi quý, gia hòa thì tự nhiên vạn sự hưng. Vì vậy, trong sự đối đãi giữa quân thần, chúng ta cũng phải luôn nghĩ đến bản phận của mình, phải luôn nghĩ đến chúng ta cần phải làm tròn đạo nghĩa, chúng ta cần phải làm tròn ân nghĩa, làm tròn tình nghĩa. Làm người như vậy sẽ rất phúc hậu, sẽ khiến cho người khác tán thành, yên tâm. Tốt rồi, tiết học hôm nay tới đây thôi, cảm ơn mọi người.